

RECENZII

Mihaela Ioana Teaca, *Eugeniu Sperantia. Monography*, București, Edit. Pro Universitaria, 2015, 234 p. ISBN 978-606-26-0313-7

Această a doua lucrare de sinteză asupra vieții, activității și operei unuia dintre cei mai însemnați gânditori români a fost inițial prezentată de autoare ca teză de doctorat în istorie, în septembrie 2014, probabil după un parcurs doctoral de scurtă durată, la Universitatea din Oradea. Prima tentativă de a-l aborda monografic pe Eugeniu Sperantia a aparținut lui Teodor Tanco, tot într-o teză de doctorat, dar în științe juridice, din 1972, intitulată foarte curajos pe atunci, *Sociologul Eugeniu Sperantia*, sinteză interpretativă, care nici n-a putut fi publicată decât în 1993. Mihaela Ioana Teaca s-a confruntat cu mari dificultăți în elaborarea lucrării sale, cum mărturisește, datorită nivelului calitativ și cantitativ al scrierilor și studiilor lui Eugeniu Sperantia, complexității personalității abordate, „enciclopedismului” acestui învățat, însușiri ce ar pretinde, în viziunea cercetătorului monografist „competențe la fel de vaste” ca și cele ale „subiectului” studiat, ceea ce, în sistemul educațional actual este aproape imposibil de atins. Există, însă, o alternativă la o astfel de abordare globală, ce „ar presupune editarea unei serii monografice realizate de specialiști pe fiecare domeniu analizat” (p. 11).

O asemenea modalitate de monografiere în serie a unei complexe și mari personalități precum Eugeniu Sperantia a fost, de fapt, adoptată în cadrul Departamentului de Cercetări Socio-Umane al Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, sub îndrumarea sociologului Andrei Negru, unul dintre cei mai avizați istorici ai științelor sociale din România. Într-un cadru instituțional, aici se încearcă reeditarea critică a operei științifice a savantului clujean: filosofică, sociologică, juridică, psihologico-pedagogică, estetică, antropologică, fiecare volum nou retipărit fiind prevăzut cu un aparat critic adecvat, cu prefețe sau introduceri, cu adnotări sau postfețe datorate unor specialiști în fiecare domeniu socio-umanistic. Va urma probabil și un demers de antologare a tuturor studiilor consacrate până acum lui Eugeniu Sperantia, care nu sunt deloc puține, inclusiv a celor scrise de Ovidiu Drimba sau de academicianul „proletcultist” Constantin Ionescu-Gulian, denigratorii ce au contribuit la înlăturarea brutală de la catedră a ilustrului profesor de la Facultatea de Drept din Cluj, în noiembrie 1948, cei care au jucat un rol similar celui al lui Pavel Apostol, în cazul marelui filosof Lucian Blaga.

Cu precauții deontologice, cu respectul convenit memoriei unei asemenea personalități și lăsându-se copleșită de grandoearea și complexitatea sarcinii asumate, autoarea acestei binevenite monografii se angajează „să prezinte pe cât posibil omul și implicarea socio-culturală a acestuia, respectiv valențele umane de fiu, prieten, dascăl – formator de conștiințe, publicist – formator de opinii și, nu în ultimul rând, creatorul” (p. 11). În consonanță cu un asemenea deziderat, autoarea monografiei s-a aplecat mai întâi asupra *Istoriografiei problemei*, parcurgând și sintetizând, în zece pagini, dublate de note bibliografice substanțiale, cam tot ce s-a făcut până azi în privința valorizării și receptării unei opere științifice vaste și atât de diversificate domenial, atât înainte de „interzicerea” publică totală a autorului și a operei, pentru mai bine de un deceniu, de interzicerea accesului cercetătorilor la creația științifică a acestuia, cât și după această perioadă neagră, demnă de obscurantismul medieval. Treptat, din păcate doar după decesul ilustrului universitar, în 1972, „în lumea cercetării filosofico-sociologice numele lui Sperantia este tot mai des amintit în lucrările de specialitate, în tratatele și dicționarele filosofice și ale ramurilor adiacente”, alături de numele altor „proscriși” ai perioadei proletcultului românesc: Constantin Noica, Lucian Blaga, Dimitrie Gusti, Mircea Florian, Mircea Djuvara și alții (p. 15-23).

Desigur, chiar dacă inventarierea eforturilor recuperatoare n-a scăpat din vedere niciun domeniu important din cele ilustrate prin opera lui Sperantia, istoriografia operei sale pare grăbit realizată, cu puține evaluări cântărite analitic și limitându-se mai mult la o înșiruire de titluri. Dimensiunile înseși ale capitolului în economia monografiei sunt grăitoare în acest sens.

Biografia personalității cercetate este, în schimb, bine documentată și bine scrisă în următoarele trei capitole ale monografiei: II. *Familia*; III. *Școala la cumpăna dintre secole. Între enciclopedism și specializare* și IV. *Universitarul Eugeniu Speranția. Cadru didactic la Oradea și Cluj*. Mihaela Ioana Teacă reușește, în acest miez al monografiei, să ne dea un tablou cuprinzător al „mediului din care s-a ridicat”, pe alocuri, cu amănunte suficiente asupra „originii și formării sale intelectuale”, asupra acelei ambianțe clasicist-moderne în care a crescut și s-a edificat intelectual un tânăr ambițios din elita bucureșteană, atras nu numai de spiritul enciclopedic impus în științe de Hasdeu, de Titu Maiorescu, de Nicolae Iorga sau de Ion Bianu, ci și de literatura propriu-zisă a vremii, de muzică și chiar de publicistica efervescentă a timpului. Biografiile părinților săi sunt restituite inegal și oarecum părtinitor, cu lux de amănunte în privința tatălui, Theodor Speranția (1856-1929), literat și publicist cunoscut, ajuns, prin 1891, chiar membru corespondent al Academiei Române, implicat în elaborarea primei *Enciclopedii române* (1898). Mama, Elena Speranția, născută Teodoru, care avea, de asemenea, o instrucție și o cultură strălucite în spiritul epocii „când fetele din familiile bune erau îndrumate spre studiul artelor frumoase și al limbilor străine” (p. 33), apare tratată superficial. În cazul său, imaginea personalității rămâne de tot ștearsă, cu toate că autoarea monografiei recunoaște faptul că mai ales ea „s-a dedicat creșterii și educării celor trei copii ai săi: băiatul (Eugeniu) și două fete” (p. 33). Aici am fi așteptat mai mult biografism aplicat, întrucât e greu de crezut că referitor la mama și surorile sale memorialistul nu a lăsat mărturie scrise. Aici, în loc de considerațiile socio-juridice despre statutul femeii și de amănuntele privind-le pe Eliza Popescu și Sofia Nădejde, două militante din prima generație a feminismului românesc, am fi preferat să cunoaștem femeile din familia savantului.

Dacă figurile mamei și surorilor savantului rămân oarecum în ceață, aceeași „soartă” revine în monografie și soției filosofului. Nu numai că autoarea nu i-a dedicat acesteia măcar un subcapitol, dar nu aflăm aproape nimic despre ea. Cel de-al doilea fragment din capitolul intitulat *Familia* e intitulat surprinzător *Fiul. Dorin Marcel Theodor Speranția (1920-1997)*. Deși devenit biolog și medic, tânărul intelectual cu veleități literare, muzicale și de fotografie artistică pare a se fi dezinteresat de preocupările și moștenirea științifică a părintelui său, astfel că spațiul ce i-a fost acordat în monografie rămâne neargumentat de logica demonstrației.

O reconstituire biografică mai profundă și fundamentată a realizat autoarea în capitolul dedicat etapelor de ascensiune școlară și universitară din viața lui Eugeniu Speranția. O vastă și bine valorizată bibliografie recentă și, în special, încercările restitutive ale unor cercetători clujeni, printre care i-am aminti pe sociologul Andrei Negru, filosoful Ionuț Isac, istoricul Lucian Nastasă-Kovács, precum și paginile memorialistice ale lui Speranția, din *Amintiri din lumea literară* și *Figuri universitare*, și, nu în ultimul rând, cercetări proprii de arhivă i-au dat doamnei Mihaela Ioana Teacă șansa configurării unui destin intelectual privilegiat în anii formării sale. Erau anii în care învățământul superior românesc se afla, totuși, „într-o perioadă de pionierat, cu puține specializări, cu biblioteci în curs de formare, cu cadre didactice relativ noi, lipsite de experiență, dar care suplineau lipsa dotărilor prin străduință”, școala superioară românească rămânând încă într-o situație inferioară comparativ cu „tradiția universităților din vestul Europei, ce aveau biblioteci impresionante și o istorie universitară glorioasă și fecundă” (p. 43). După obținerea licenței și a doctoratului filosofic la București, în toamna anului 1913, Speranția se îndrepta spre Universitatea din Berlin pentru a-și desăvârși pregătirea profesională, dar, după numai un an, izbucnirea Primului Război Mondial îl determină să revină în țară „alături de alți tineri intelectuali care studiau în universitățile apusene și central europene” (p. 49).

Carierea universitară a lui Speranția e urmărită cu și mai mare atenție și cu meticulozitate circumscrisă în cele trei secvențe temporale ale următorului mare capitol: IV.1. *Perioada orădeană*; IV.2. *Perioada clujeană. Implicarea în procesul de administrare a facultății*; IV.3. *Perioada pribegiei la Sibiu*. Aici, atât textul în sine al demersului analitic-interpretativ, cât și aparatul critic abundent din subsolul paginilor documentează excelent traseul profesional-științific al universitarului interbelic, dar și maturizarea treptată a instituțiilor pe care le-a servit acest intelectual rasat, descins din capitală în Ardeal, într-o întreagă pleiadă de mari învățați, și punându-și toată energia și capacitățile creatoare în slujba învățământului juridic românesc, din în această nouă parte de țară. Aceste pagini, dens analitice (pp. 53-79), sunt, după părerea mea, alături de cele dedicate analizei

operei din capitolul intitulat *Concepția filosofică. Filosofia dreptului. Curs de filosofia dreptului și sociologie. Lecțiuni de enciclopedie juridică cu o introducere istorică în filosofia dreptului*, cele mai valoroase și mai contributive din monografie. Ele sunt elaborate cu o profundă implicare personală și conțin observații și comentarii critice de un profesionalism matur și sigur, cu judecăți curriculare pertinente asupra aspectelor particulare din învățământul juridic, cu subtile intuiții și notabile comentarii privind necesitatea unor schimbări treptate, bine fundamentate științific, în toate facultățile de drept din perioada interbelică. Evoluția științifică și cariera universitară ale lui Eugeniu Sperantia sunt prezentate și contextual, printr-un raport permanent la evoluția generală a învățământului juridic românesc, pe care autoarea le stăpânește foarte bine, la cunoscuta reformă universitară a ministrului Constantin Angelescu, aceea care a dus la desființarea vechii, seculare Academii de Drept din Oradea și la mutarea ei la Universitatea din Cluj.

Cel de-al doilea „centru tare” al tezei de doctorat și al volumului monografic al Mihaelei Ioana Teacă ne întâmpină în următorul capitol, al cincilea în economia lucrării, inteligent supraintitulat, *Concepția filosofică. Filosofia dreptului*, cu un titlu ce trimite la principala realizare didactico-științifică a lui Eugeniu Sperantia, anume la *Curs de filosofie a dreptului și sociologie I. Lecții de enciclopedie juridică*. Cu o introducere istorică în filosofia dreptului, publicat de profesorul Sperantia la Cluj, Edit. și Tipografia Cartea Românească, în 1936, acest curs a fost unul de mare succes în epocă.

Maniera de tratare a gândirii sistemice a lui Eugeniu Sperantia prin analiza unei lucrări reprezentative este justificată atât prin competențele autoarei, specialistă în științe juridice și cadru didactic la o facultate nouă de profil, cât și din perspectivă teoretico-metodologică. De vreme ce, încă din *Introducere*, autoarea lucrării se arată, fără falsă pudoare, copleșită de grandoarea creației științifice, de enciclopedismul real și multidisciplinaritatea operei lui Sperantia, era absolut firească opțiunea pentru această cale de pătrundere în gândirea erudită a savantului. Dintr-o altă perspectivă, lucrarea aleasă spre analiză profundă sintetiză, într-un fel, nu numai întreaga gândire a lui Eugeniu Sperantia: experiența sa, inegalabilă în epocă, de filosof al culturii, antropolog, psiho-pedagog, istoric al civilizațiilor, sociolog și, desigur, jurist, dar antrena și valoriza în discurs o metodologie și tehnici imbatabile de cunoaștere și înțelegere socială, nemaîntâlnite în epocă decât la școlile sociologice, antropologice și juridice occidentale ale lui Émile Durkheim, Marcel Mauss, a lui Albert Galloway Keller, a lui Georges Ripert, ori, la noi, ale Școlii sociologice a lui Dimitrie Gusti și în lucrările lui Mircea Djuvara sau Mircea Vulcănescu.

Sub un control științific riguros, cu referințe infrapaginale la toate sursele citate de Sperantia, într-o onestă abordare critică, discursul prob, bogat în detalii și evaluativ-interpretativ al Mihaelei Ioana Teacă se arată demn de „subiectul” ales spre tratare și de un tânăr universitar. Mihaela Ioana Teacă stăpânește conceptele și operează corect cu ele, este avizată cu privire la limitările spațio-temporale ale acestora, cunoaște evoluția mentalităților colective, a comportamentelor didactice și își explică istoricește contextual-sociologic și funcțional normele, prescripțiile și sancțiunile social-juridice, cu înrădăcinările lor în cutume și moravuri, în aspecte de cultură socială, prin atente radiografii.

Autoarea surprinde cu justete consistența, finețea și nuanțarea „analizelor efectuate” de Sperantia în sinteza lui, precum și „volumul extraordinar de informații pe care le comunică”, sinteza universitară, „munca de documentare... impresionantă”, cu peste 500 de referințe la autori străini consacrați, și apreciază caracterul aristocratic al abordărilor și „sincronismul” european subiacent al contribuțiilor sale de filosofie și de sociologie a dreptului.

Util în structura generală a unei monografii, capitolul *Publicistica*, chiar dacă, evident, mai grăbit elaborat, este tot atât de bine documentat și de onest scris, trecându-se în revistă, în zece pagini, dense de informație, o sferă largă de preocupări de tinerețe, reluate în anii senectuții, cu care Sperantia a revenit în cultura românească, preocupări ce vor putea fi mai adânc analizate la o, eventuală, a doua ediție a monografiei.

În schimb, ultimul capitol, VII. *Eugeniu Sperantia – urmărit al Securității Statului*, ținând mai mult de părțile biografice ale lucrării, prin cele trei subcapitole, vine să lămurească, pe o documentare fermă și larg cuprinzătoare, cu note ample ce depășesc, de cele mai multe ori, paginile textului, sfârșitul tragic al unei strălucite cariere universitar-academice, emblematic pentru „condiția intelectualului de formație

interbelică”, după instaurarea comunismului, după cum se accentuează în titlul primului subcapitol. Personal aş fi optat pentru aşezarea lui înaintea analizării operei filosofico-juridice şi a radiogramei privind *Publicistica*.

Concluziile sobre ale lucrării, dar mai ales amplul rezumat în engleză, *Summary*, şi îngrijit redactata *Bibliografie*, parţial şi *Anexele* întregesc acest valoros demers monografic ce va stimula, îndubitabil, procesul de restituire a operei unei mari personalităţi ştiinţifice şi profesionale a Clujului interbelic, a cărei figură luminoasă trebuie aşezată alături de cele ale lui Lucian Blaga, Florian Ştefănescu-Goangă, Virgil Bărbat şi D.D. Roşca.

Codruţa Cuceu

Traian Vedinaş, *Proiecte rurale româneşti. De la reîmpărţirea pământului la experimentul „Ferma”*, Edit. Waldpress, Timişoara, 2015, 224 p., ISBN: 978-606-614-116-1.

Sociologul Traian Vedinaş ne supune atenţiei o carte, *Proiecte rurale româneşti. De la reîmpărţirea pământului la experimentul „Ferma”*, care însuşeşte travaliul său intelectual desfăşurat în ultimii 25 de ani asupra spaţiului rural, privit prin prisma proiectelor ce ar trebui să genereze dezvoltarea durabilă a ruralului românesc.

Deşi schimbarea de regim politic din decembrie 1989 a adus cu sine o serie de transformări ale întregii societăţi româneşti, pe autor l-a interesat cu precădere statutul pe care-l îmbracă proprietatea funciară, în contextul unui nou regim agrar, care, odată apărut, s-a reconfigurat constant în ultimii 25 de ani: „s-a trecut de la colectivism şi controlul statului asupra proprietăţii şi profitului din economia rurală la restituirea proprietăţilor funciare şi dezvoltarea capitalului funciar prin individualismul liberal” (p. 7).

Cartea este structurată în patru părţi: A. *Opţiuni şi deschideri*; B. *Anchete sociologice de teren*; C. *Dimensiuni gnoseologice*; D. *Spre sociologia dezvoltării*.

Discursul autorului pe parcursul cărţii nu este unul unitar, ci supus unor treceri de la registrul teoretic (în prima şi ultima parte), la cel ştiinţific (partea a doua) şi jurnalistic (partea a treia).

Sociologul Traian Vedinaş, pentru conturarea unei sociologii a dezvoltării, apelează atât la instrumente ce ţin atât de sociologia calitativă, cât şi de cea cantitativă, precum şi de sociologia critică şi de cea a sociologiei cunoaşterii.

Dezvoltarea rurală, în genere, este rodul minţii şi al creativităţii specialiștilor, iar la polul opus al acestei dezvoltări se află „şocurile” pe care aceasta le provoacă actorilor sociali din rural, datorită neînţelegerii sensului agriculturii desfăşurate de către statul român sub presiunea cerinţelor UE.

Dimensiunea sintetică-analitică a lucrării de faţă evidenţiază existenţa unei comunităţi între realitate şi idei, în fapt între orizontul cercetării şi vectorii ideilor creatoare.

Cercetările sociologice de teren i-au dat autorului şansa de a-şi contura cadrul matricei disciplinare a investigaţiilor, care s-a concretizat în elaborarea unei sociologii a dezvoltării rurale conform propriei viziuni. Astfel, după spusele acestuia, fiecare text din părţile a doua şi a treia reprezintă „un reper, o bornă, un punct de sosire şi de plecare pentru cunoaşterea diversităţii şi complexităţii abordării sociologice a dezvoltării rurale durabile” (p. 19).

Cercetările de teren ale lui Traian Vedinaş nu sunt numai de natură sociologică, ci ţin şi de dimensiunea etnologică, antropologică a vieţii sociale din rural.

După opinia sociologului, criza economică din anii 2008-2011 a constituit pentru mulţi economişti şi sociologi un prilej pentru o „întoarcere la Marx”, iar în discursul jurnalistic al lucrării descoperim, în fapt, tot atâtea „opţiuni pentru despărţirea de Marx, în problematica dezvoltării capitaliste, în epoca civilizaţiei internetului, civilizaţie ce a mondializat/globalizat comunicaţia prin revoluţia informaţională, o revoluţie care nefiind politică, precum cele preconizate de marxism şi marxişti, a schimbat perspectiva asupra capitalismului, care a intrat în criză şi prin nesăbuiţa utilizării abuzive a capitalului virtual, ce s-a întors împotriva beneficiilor revoluţiei informaţionale, provocând alături de alţi factori criza economică ale cărei prelungiri seismice se mai simt încă” (p. 23).

În travaliul său intelectual, autorul a întâlnit şi oameni de excepţie cu ajutorul cărora a descoperit că „dezvoltarea şi capitalismul sunt creaţie, creaţie umană precum capodoperele artistice şi

sistemele filosofice” (p. 24). În acest context, sociologul pune în discuție conceptul de „capitalism creativ” ce poate fi urmărit în plenitudinea desfășurării sale pe niveluri și paliere, în partea *Spre sociologia dezvoltării*.

În partea dedicată anchetelor sociologice de teren aflăm, printre altele, că „modul de exploatare familială dezvăluie o stratificare socială” (p. 26), iar în lumea satului apar diferențieri sociale generate de tipul de unelte cu care se lucrează pământul, dar și datorată modului de valorificare a produselor. Se trage, astfel, un semnal de alarmă către autorități (structuri decizionale) de a găsi un echilibru între tradiție și modernitate. Iar, pentru autor, următoarea idee e definitorie în descrierea propriului crez în dezvoltarea rurală: doar „În jurul tradiției, modernitatea își va găsi ritmul, iar satele românești ar putea deveni o mândrie europeană” (p. 55).

Tema predilectă a textelor vizează surprinderea problemelor cu care se confruntă satele românești aflate în schimbări sociale, dar tema centrală a lucrării o reprezintă gospodăria țărănească, și nu satul. Lipsa unui element din ceea ce descrie o gospodărie țărănească ideală se traduce prin prezența prepoziției „fără”, cea care în opinia autorului ilustrează în mod elocvent principiul asincroniei (p. 64).

Din perspectiva autorului, dezvoltarea spațiului rural ar trebui să se concretizeze în consolidarea unei puternice clase mijlocii.

De asemenea, la derularea de proiecte în același spațiu ar trebui să se ia în considerare și disfuncționalitățile unei dezvoltări, care pot fi de natură politică, teritorială, economică, ocupațională etc. Autorul sugerează, în acest sens, că orice inventariere pe bază de hărți ecologice, agronomice, turistice, etnografice, etnologice care pot să stea la baza dezvoltării durabile ar trebui să ne conducă la reinventarea capitalismului prin apariția „capitalismului de rețea” (p. 92).

În același timp, Traian Vedinaș pledează pentru elaborarea unei „noi legi rurale”, în care să se ia în considerare noile realități ce guvernează ruralul, precum și diferite argumente de natură politică, economică, organizațională, durabilă, educațională (p. 92).

Considerăm că partea *Dimensiuni gnoseologice* stă sub semnul citatului „sociologul este un superreporter” (p. 97). Aici descoperim „eseuri de sociologie critică, în fapt reflexii jurnalistice” (p. 21) ce au fost publicate între anii 1991-2015 în diverse publicații locale și naționale: „Adevărul”, „Gazeta Transilvaniei”, „Evenimentul zilei”, „Tribuna Ardealului”, „Mesagerul Transilvan”, „Tribuna”, „Caiete Silvine”, „Transilvania Reporter”.

Discursurile jurnalistice cu tematică rurală și agrară se adresează opiniei publice, dar cu precădere factorilor decizionali: clasă politică, guvernanți locali și naționali care sunt avertizați de necesitatea unei „politici agrare coerente, a cărei prioritate principală și de durată să fie dezvoltarea rurală” (p. 22).

Expresia autorului „forma frânează reforma” se traduce prin faptul că mentalitatea ruralilor, precum și cea a politicienilor este cea care împiedică realizarea reformelor în spațiul rural.

Un loc aparte în cadrul lucrării îl ocupă articolul *Comunitățile umane și asincronismul social*, în care Traian Vedinaș împărtășește cititorilor săi „componentele unei posibile teorii sociologice a asincronismului social” (p. 118). Dacă în viziunea acestuia asincronismul social reprezintă o realitate socială, atunci evoluția societăților umane poate fi descrisă astfel: „societățile umane se constituie diacronic (au o dezvoltare continuă), funcționează sincron (au o dezvoltare simultană) și se manifestă asincronic (au o dezvoltare diferențiată)” (p. 118).

Traian Vedinaș evocă în lucrarea sa lucruri mai puțin știute despre personalități și nu numai, despre oamenii pe care-i întâlnește în cercetările sale de teren (*Un sociolog fondator: Ion Aluaș, „Sfârșitul țărănilor”. Experimentul „Ferma”*), sau despre locurile pe care le-a investigat sociologic (*Cerbiu lui Goga, Reîmpărțitul pământului la „Molitură”, Primăria Turda expropriează și împrădierește* etc.).

Contactul nemijlocit cu lumea satului i-a dat lui Traian Vedinaș șansa de a transpune în limbaj jurnalistic ofurile ruralilor, care au ajuns idei centrale, pilda articolelor sale.

Concluziile sociologice ce se desprind în urma anchetelor de teren desfășurate în Câmpia Transilvaniei sugerează următoarele soluții viabile pentru spațiul rural: asocierea (atunci când vorbim de creșterea animalelor) și arendarea (pentru culturile cerealiere).

Pentru orice problemă identificată în rural, Traian Vedinaș propune câte o rezolvare care-i vizează pe factorii decizionali naționali, regionali, locali.

Traian Vedinaș consideră revista „Ferma” un experiment social reușit, întrucât aceasta a strâns în jurul său specialiști în agricultură și zootehnie, proprietari de ferme, producători de utilaje, furnizori de semințe și furaje etc., care au încercat și au pus pe picioare mai multe proiecte („ferme” în extravilanul localităților) în Banat. Sociologul vede în revista „Ferma” „promotoarea unei economii agrare ce în același timp scoate satul din economia tradițională și îl așază cu ofertă pentru o dezvoltare turistică durabilă. Țăranii s-au sfârșit. Acum e vremea ruralilor, fermieri și antreprenori turistici, adică extensia experimentului «Ferma»” (p. 183).

În lucrarea sociologului Traian Vedinaș regăsim o serie de concepte, care sunt vectori ai ideilor sale, pe care le dezvoltă cu dezinvolură și claritate pe întreg cuprinsul lucrării. Amintim câteva dintre conceptele care ne-au captat atenția pe parcursul lecturii noastre: capitalism de rețea, cunoștințe rurale, regionalizare, capitalism descurcăreț, instalație antropologică, retipologizarea capitalului, capitalism creativ, educație agrară sistemică etc.

O exemplificare a celor afirmate mai sus este adusă de Traian Vedinaș atunci când descrie și clarifică conceptul de instalație antropologică: „Prin instalație antropologică, muzeul sătesc sau muzele satelor din centre urbane, spațiul expozițional, fie el casă sau clădire, în spațiul comunității sau «în aer liber», e obligat să primească beneficiile revoluției industriale și ale revoluției informaționale, adică valorificarea obiectului etnografic nu numai prin el însuși, ci și prin imagini și cuvinte, efecte speciale chiar” (p. 185).

Pentru ca ruralul să se dezvolte durabil este nevoie, conform părerii autorului, de apariția și implementarea unui învățământ agricol sistemic, astfel că „Ideea unui proiect de învățământ agricol sistemic se poate baza pe principiul didactic al dimensiunii gnoseologice a acumulării de cunoștințe” (p. 187), fie ele de natură sociologică, etnologică sau agrozootehnică, minimale în cadrul claselor gimnaziale din școlile urbane și rurale.

În partea intitulată *Spre sociologia dezvoltării*, autorul teoretizează conceptele de: retipologizare a capitalului, capitalism creativ, tiparele dezvoltării, direcții ale dezvoltării rurale creative și se oprește la perspectiva polidisciplinară (fiecare disciplină „reprezintă un pol”, p. 223) a dezvoltării regionale.

Sociologul consideră că în diferitele tipuri de capital (comercial, industrial, bancar și informațional) coexistă în „simultaneitate și diferență: stagnarea, acumularea, consumarea, distribuirea, pierderea, reinvestirea. Doar proiectarea peste toate a capitalului creativ poate aduce performanță, echilibru, dezvoltare și bunăstare în societatea românească” (p. 206).

Așadar, salvarea ruralului poate veni doar din partea capitalului creativ, care se bazează pe educarea sistemică a tuturor elevilor, dintr-o perspectivă „polidisciplinară”, pentru a se descrie realități empirice diferite, datorate modalităților multiple de abordare a acestora.

Pentru Traian Vedinaș, volumul *Proiecte rurale românești* reprezintă un manifest al ideilor de natură sociologică, care se adresează, pe de o parte, studenților de la diferite facultăți ce au în planul de învățământ o disciplină dedicată studiilor rurale, iar, pe de altă parte, același volum poate fi privit ca „o provocare pentru decidenți și responsabili, pentru cei cu inițiativă privată și comunitară, în spațiul rural, un spațiu ce poate crea priorități și oportunități pentru ceea ce numim dezvoltare rurală și capitalism creativ, durabil, competent și concurent pe piața muncii și a investiției profitului, în spiritul dezvoltării durabile” (p. 10).

Prin urmare, dezvoltarea spațiului rural poate fi privită prin prisma proiectelor trecute („trecutul este evaluare și reevaluare”) sau viitoare („viitorul e strategie și strategie”), desfășurate de acei actori sociali capabili să învețe din trecut și să aplice în viitor proiecte ce vizează cu adevărat dezvoltarea rurală durabilă.

Florența Lozinsky

Mihaela Gligor (editor), *From Influence and Confluence to Difference and Indifference. Studies on History of Religion*, Cluj-Napoca, Edit. Presa Universitară Clujeană, 2015, 254 p., ISBN: 978-973-595-892-3 [E-book, 2015, ISBN: 978-973-595-887-9].

Volumul este primul dintr-o viitoare colecție de cărți publicate sub auspiciile Centrului Clujean pentru Studii Indiene fondat la Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca de către indianista

Mihaela Gligor, la sfârșitul anului 2014. Lucrarea cuprinde șase eseuri destul de eterogene și ca subiect, dar și ca stil și metodă de abordare. Mihaela Gligor reușește să adune laolaltă cercetători și profesori din domeniile istoriei religiilor, filozofiei, istoriei artei și studiilor despre imaginar pentru a crea un mozaic tematic având ca filon central diversitatea manifestărilor cultural-religioase în lumea modernă și contemporană. Eterogenitatea abordărilor și a temelor poate fi înțeleasă și ca un plan formal meta-semnificant al dimensiunii ideatice a cărții care vorbește la nivelul conținutului despre diferență și diversitate.

Jeremy Biles, primul dintre cei șase autori, este profesor de filosofie, religie și fotografie la Școala de Arte din Chicago. Acesta are o abordare neconvențională asupra fenomenelor religioase și culturale. Fiind influențat de suprarealism și de gândirea necanonică a lui Georges Bataille, Biles compară în eseu său, *The Sacrifice of Domestication: Theorizing Religion*, două moduri diferite de a reflecta asupra problemei fenomenului religios. Primul mod de gândire este reprezentat de istoricul religiilor Jonathan Z. Smith, care este exponentul abordării raționaliste, științifice și obiective. Aceasta este abordarea convențională sau clasică. Al doilea mod de reflecție asupra fenomenului religios e reprezentat de gânditorul francez Georges Bataille, un autor nonconformist care pune accentul pe subiectivitate și pe excesul pasiunilor umane, contingente și particulare. Cei doi gânditori sunt confrunțați; viziunea lui Bataille, dominată de experiență subiectivă, pasiune și exces, erotism și violență, e contrapusă celei a lui Smith care este dominată de concepte raționalist-științifice și cunoaștere obiectivă. Metoda lui Smith folosește uneltele rațiunii discursive și ale științei, în schimb Bataille asumă o dualitate tensionată dintre luciditate și delir, pasiune și intelect, exces imaginar și emoțional și discurs sistematic științific.

În analiza viziunii lui Smith, Jeremy Biles pleacă de la gândirea lui Mircea Eliade, prototipul cercetătorului științific, impulsionat de o perspectivă obiectivă asupra cunoașterii. Despre Eliade spune că este „the most prominent modern theorist of religion to consider scholarship and theorizing about religion not only as a product of rational thinking but also as a technology of the self and encompassing form of life” (p. 24).

Al doilea eseu al cărții, *Conflicting Methodological Metaphors pertaining to Sameness and Difference: Eliade and Deleuze in Dialogue*, este scris de Carl Olson, profesor de studii religioase la Allegheny College și cercetător în domeniul istoriei religiilor. Între gândirea lui Eliade și cea a lui Deleuze există o eterogenitate extremă, ceea ce face ca diferențele dintre cele două abordări și viziuni asupra fenomenului religios să fie reliefate mai clar și mai distinct în ele însele.

Eliade este reprezentantul abordării moderne, obiectiv-științifice. Olson consideră metoda fenomenologică a istoricului român al religiilor ca avându-și originea în filosofia iluministă, mai ales în ceea ce privește orientarea către ordine, sistematizare și clasificare morfologică. Interpretarea lui Olson este puțin forțată, pentru că fenomenologia anti-reducționistă a lui Eliade este total străină reducționismului iluminist antireligios și anti-simbolic, iar dimensiunea statică sau fixă a sistemului eliadean nu e cu necesitate derivată din iluminism, dimpotrivă, se poate spune că îl precedă; iluminismul începe să fie tributari devenirii istorice la un nivel greu compatibil cu staticitatea viziunii metafizice a lui Eliade. Metodologic Eliade este un modern, însă în ceea ce privește viziunea asupra fenomenului religios și asupra lumii este un arhaic, în sensul pozitiv al cuvântului. Istoricul român al religiilor asumă o viziune metafizică asupra lumii și vieții. Olson îl consideră „arguably the leading historian of religion in the twentieth century” (p. 81).

Gilles Deleuze, unul dintre părinții postmodernismului, are o viziune total opusă (pre)modernului Eliade. Diferența dintre cei doi poate fi subliniată ușor prin cele două metafore, a arborelui ierarhic și a rizomului – structura arborescentă ierarhică și sistematizată și cea rizomatică orizontală și nesistematizată. Eliade pune accentul pe asemănare și unitate sistematizată, pe integrare într-o totalitate organică, în schimb Deleuze vede doar diferența și lipsa de unitate și sistem. Deleuze valorifică particularul și singularul, asemănarea e doar aparentă, ceea ce contează sunt diferența și specificitatea particulară și contingentă. Arborele ierarhic implică adâncime metafizică, iar rizomul doar suprafața orizontală a imanenței, orice postulare metafizică fiind iluzie. Deleuze dezvoltă astfel o ontologie materialistă vehement imanentă; există doar curgere și mișcare; orice structură statică și ierarhică este o imposibilitate.

Olson trage concluzia că este necesară o confruntare între problema asemănării și cea a diferenței, cu scopul de a se produce o tensiune creativă pentru o înțelegere mai bună a omului și a istoriei sale religioase.

Al treilea eseu, *History of Religion and Cultural Fashions Revisited*, este scris de Jerry Cullum, critic de artă și fost elev al lui Eliade. Acesta abordează fenomenul religios în raport cu alte domenii sau fenomene culturale, în special literatură și film, dar și prin menționarea creației unor artiști și a experienței mistice a unor vizionari. Cullum face o analiză a unor fenomene culturale contemporane, trecând prin studii de caz artistice care sunt legate de problematici ale istoriei religiilor sau studii asupra imaginarului.

În cadrul analizei, Cullum interoghează asupra sensurilor funcționale sau culturale ale poveștilor sau ale narativității în genere. Începe cu o abordare evoluționistă, încercând să înțeleagă sensul și originea narațiunii, plecând de la studiile făcute asupra capacităților intelectuale ale primatelor. El trage concluzia că acestea nu au mitologie, narativitatea fiind o caracteristică aparținând doar omului.

Printre modele culturale prezentate se numără transumanismul ca filosofie a tehnologizării (prin decorporalizare a) omului, literatura fantastică a lui H. P. Lovecraft, care a produs o subcultură ce poate fi înțeleasă ca o pseudo-religie dezvoltată pentru sceptici, prezentată în povești complexe pentru a crea fascinație și spaimă. Diverși artiști vizionari și-au dezvoltat propria lume fantastică pentru a suplini setea contemporană de transcendent.

Eseul lui Cullum este cel mai eterogen și divers în problemele discutate, în raport cu celelalte eseuri prezente în culegerea de față, fiind o scurtă călătorie prin diversitatea culturală a lumii contemporane americane.

Melanie Barbato, autoarea celui de-al patrulea eseu, *Jainism and the West – An Overview*, este membră a Centrului Clujean pentru Studii Indiene și are un doctorat în indologie și studii religioase. Eseul prezintă sintetic situația istorică și socială a jainismului în diaspora occidentală, dar și relația jainismului cu Occidentul modern, un subiect puțin cunoscut până acum în cultura română. Studiile despre jainism sunt rare și în Occident, motivul principal fiind faptul că tradiția jaină este asimilată ori budismului, ori hinduismului. Pe de altă parte, Occidentul a fost întotdeauna mult mai interesat de hinduism sau de budism, care sunt religiile majoritare în estul și sud-estul Asiei. Jainismul e o religie relativ puțin răspândită, ea numărând doar cinci milioane de adepți. Alte motive ale necunoașterii tradiției Jaina sunt interzicerea pentru călugării săi de a părăsi India și o lipsă totală a prozelitismului. Jainismul a avut un rol activ în promovarea păcii, a protecției mediului, a drepturilor animalelor și a diferitelor cauze sociale în Occident.

Al cincilea eseu, *Perspectives on Religious (In)Difference and (In)Tolerance*, scris de coordonatorul ediției, Mihaela Gligor, este textul program al cărții, vorbind despre problema toleranței și a asumării diferenței de orice fel. Istoria religiilor devine un demers care promovează asumarea acestei diversități pentru că ea ne face să vedem lumea din afara propriei noastre religii, ne ajută să înțelegem spiritul religios al celorlalți. Indiferența față de problemele celorlalți are aceeași cauză ca intoleranța – incapacitatea de a-i cunoaște și înțelege pe ceilalți. Acceptarea diversității prin cunoașterea celorlalți duce la toleranță și comunicare.

Between Colonial Laws and Religious Traditions: Hindu Women in the Nineteenth Century India, al șaselea eseu, a fost scris de Maria-Daniela Pohomaci, membră și ea a Centrului Clujean pentru Studii Indiene, având pregătire în domeniile istoriei și indianisticii. Studiul analizează situația socială și religioasă a femeii în societatea indiană a secolului al XIX-lea. Între autoritățile coloniale britanice și societatea tradițională indiană s-a dezvoltat un raport complex și de multe ori tensionat. Modificarea situației femeii, datorită presiunii autorităților britanice, era determinată nu de un interes moral și social, ci de îngrijorarea față de renașterea tradițiilor hinduse. În 1829 a fost interzis ritualul *sati*, care semnifică arderea femeii pe rugul funerar al soțului decedat, în 1856 văduvelor li s-a permis să se recăsătorească, iar în 1891 s-a modificat vârsta minimă de căsătorie de la 10 la 12 ani. În acea vreme femeia nu era văzută ca un individ, ci ca o parte din familie sau din comunitate.

Situația socială a femeii a fost un teren de dispută între autoritățile coloniale și elitele tradiționale ale societății hinduse. Britanicii au încercat prin diverse mijloace să sufocă renașterea tradițiilor hinduse din prima parte a secolului al XIX-lea.

Cartea coordonată de Mihaela Gligor este un bun exemplu al comunicării dintre cercetători și oameni de cultură din țări și medii intelectuale diferite pentru a realiza un produs cultural comun. Aceasta este o practică mai puțin obișnuită pentru spațiul cultural românesc, însă în ultimii ani a luat amploare. Alăturarea comparativă a unor subiecte și discursuri diverse și eterogene (chiar și în interiorul unui singur eseu) participă la dinamismul structural al cărții.

Mircea Diaconu

Moshe Idel, *Mircea Eliade de la magie la mit*, Edit. Polirom, Iași, 2014, 320 p., ISBN: 978-973-46-4144-4 (ediția în limba engleză: Moshe Idel, *Mircea Eliade from Magic to Myth*, Peter Lang Publishing, New York, 2014, 284 p., ISBN: 978-1-4331-2013-8).

Pentru cei care se ocupă de *subiectul Mircea Eliade*, orice apariție editorială dedicată acestuia este binevenită și de mare interes. Dintre multele astfel de apariții ale anului 2014 ne-a atras atenția, datorită profesionalismului și resurselor sale, dar și subiectelor delicate ce au fost abordate cu mare responsabilitate și foarte documentat, cartea semnată de renumitul profesor Moshe Idel, laureat al prestigiosului „Israel Prize” pentru excelență în domeniul gândirii iudaice, *Mircea Eliade de la magie la mit*, recent apărută la Edit. Polirom și la Peter Lang, New York.

Volumul *Mircea Eliade de la magie la mit*, dedicat memoriei lui Leon Volovici, reface, într-un fel, biografia intelectuală a lui Mircea Eliade și insistă asupra acelor evenimente care i-au marcat viața. Folosind surse bibliografice de primă mână (de la jurnale, ediții de corespondență și mărturii, volume critice recent publicate pe această temă – în România și, mai ales, în străinătate –, până la ediții de documente sau materiale din arhive), Moshe Idel reconstruiește traiectoria lui Eliade și drumul acestuia, urmând atât direcția de dezvoltare personală, cât și evoluția scrierilor sale și destinul postum al acestora. Volumul este completat de un Indice de nume deosebit de important.

Scrierile românești ale lui Mircea Eliade sunt esențiale pentru Moshe Idel mai ales în înțelegerea parcursului biografic și academic al subiectului său. Urmărind în paralel viața și activitatea creatoare a lui Eliade, Moshe Idel stabilește altfel de raporturi și alt gen de echilibru între biografia, opera științifică sau literară ale acestuia. Trecerea în revistă a vieții lui Eliade este însă doar pretextul pentru acele teme pe care Moshe Idel le consideră cruciale pentru teoria religiei pe care o face Eliade. Bineînțeles, sunt analizate și subiectele delicate, și anume implicarea politică a lui Eliade și controversata sa relație cu mișcarea legionară.

Între subiectele atent supuse analizei se numără teme predilecte ale lui Eliade, și anume sacral camuflat în lume, așa cum a fost el tratat de Eliade în literatură sau studiile sale științifice; teoriile cu privire la androginitate, totalitate și reintegrare sau apoteozele și triumfurile morții. Moshe Idel acordă o atenție deosebită și unor teme de specialitate, capitole extinse fiind alocate timpului, istoriei și iudaismului antitetic; relației dintre Mircea Eliade și Cabala; implicării lui Eliade în mișcarea politică de dreapta din România interbelică sau triumghiului intelectual Mihail Sebastian – Nae Ionescu – Mircea Eliade.

Moshe Idel nu ajunge de fiecare dată la concluzii ușor acceptate de comunitatea celor care studiază subiectul Mircea Eliade. Mai mult, el are curajul să facă afirmații incomode: „După părerea mea, Eliade a fost indubitabil un membru al Gărzii de Fier și a făcut propaganda legionară în 1937. Însă, cum eu nu văd în Gardă o mișcare fascistă, ci una ortodoxă ultranaționalistă, nu avem motive să îl considerăm pe Eliade fascist, în sensul pur tehnic al acestui termen. Deși etichetat ca antisemit, el era mult mai moderat, un antisemitism care diferă de al predecesorilor săi, deopotrivă ca nuanță și substanță” (p. 281).

Astfel de declarații sunt des întâlnite în acest volum și sunt susținute și completate de analize atente ale contextului politic și cultural al acelor vremuri, dar și ale intereselor asumate de Eliade la acea vreme.

Valoarea volumului semnat de Moshe Idel stă în abordarea integrativă a vieții și operei lui Mircea Eliade, autorul ocupându-se nu doar de literatura și scrierile științifice ale subiectului său, ci și de evenimentele intime ale vieții cotidiene, miza interesului său fiind contextualizarea mai largă a ideilor eliadești. Iar pentru aceia – specialiști sau nu – direct interesați de viața și opera lui Eliade, de

receptarea lui în diferitele contexte și de recuperarea integrală a personalității sale, volumul *Mircea Eliade de la magie la mit* este un instrument indispensabil și de real ajutor.

Mihaela Gligor

Camelia Crăciun (editor), *Lumea evreiască în literatura română / Representations of the Jewish World in Romanian Literature*, Iași, Edit. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013, 394 p., ISBN: 978-973-703-971-2.

Absolventă de literatură comparată, istorie și studii iudaice la București, Budapesta și Oxford, Camelia Crăciun, în prezent lector la Departamentul de Studii Iudaice al Universității București și cercetător la Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România, celebrează, prin volumul de față, viața și opera lui Leon Volovici.

Volumul, conținând studii în limbile română și engleză, continuă în plan editorial ultimul proiect al lui Leon Volovici, și anume conferința „Lumea evreiască reflectată în literatura română / Representations of the Jewish World in Romanian Literature”, ce a avut loc între 14-15 februarie 2012 la Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România din cadrul Universității Ebraice din Ierusalim, în colaborare cu Institutul Cultural Român din Tel Aviv.

În trei părți atent delimitate – Partea I. *Puncte de reper*, Partea a II-a. *Istoriografia temei și Partea a III-a. Perspective inedite* – volumul editat cu pricepere de Camelia Crăciun contribuie esențial la păstrarea imaginii și operei lui Leon Volovici, aducând în discuție, în același timp, teme fundamentale ale studierii lumii evreiești în literatura română din perspectiva unor autori foarte importanți, precum Șlomo Leibovici Laiș, Moshe Idel, Adriana Babeți, Cornel Ungureanu, Michael Finkenthal, Lucian-Zeev Herșcovici sau Ioana Pârvulescu. Volumul este completat de un portret al lui Leon Volovici, semnat de Hanna Volovici, Shaul Stampfer și Ditzta Goshen și de o Listă a publicațiilor lui Leon Volovici întocmită de Hanna Volovici.

Apariția unei „literaturi evreiești de limbă română”. O abordare socio-culturală reprezintă contribuția editoarei. Articolul face o documentată trecere în revistă a momentelor esențiale ale literaturii evreiești, așa cum a fost ea percepută în România, subliniind, de asemenea, și importanța limbilor idiș și ebraică în exprimarea autentică a vieții și culturii evreiești pe teritoriul României.

Adriana Babeți analizează, în studiul său, *Seforele literaturii române. Ipostaze evreiești ale femininului în proza interbelică*, semnificația pe care o au personajele feminine de origine evreiască în perioada interbelică. Studiul are în vedere atât autorii de origine evreiască (Ion Călugăru, Ury Benador, Felix Aderca), cât și pe cei neevrei (Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Hortensia Papadat Bengescu și alții). Intenția sa a fost să descrie, să analizeze și să compare modurile de reprezentare a evreității feminine în literatura română.

Măriuca Stanciu îl analizează pe unul dintre cei mai cunoscuți autori evrei: *Moses Gaster: savant și om al vremii sale*, iar Moshe Idel se ocupă de soarta evreimii române în scrierile lui Ury Benador, într-un material în care se folosește de surse importante: *Tragic Finales: The Fate of Romanian Jewry in Ury Benador's Writings*. Cornel Ungureanu se oprește asupra unui subiect la fel de interesant: *M. Blecher sau despre avangardă, altfel*, iar Ioana Pârvulescu se ocupă de *Reclame și anunțuri evreiești în ziarele din belle époque și interbelic: viața en-gros și en-détail*.

Articolele se completează reciproc și alcătuiesc un tot unitar, dedicat imaginii lumii evreiești din România în perioada celei de-a doua jumătăți a secolului XIX și în secolul XX, așa cum apare în scrierile literare dedicate târgului evreiesc și cartierelor evreiești din marile orașe, preocupându-se, de asemenea, de relațiile și interferențele cu mediul românesc.

Prin temele propuse dezbaterii publice, prin varietatea abordărilor ce demonstrează potențialul remarcabil și interesul deosebit ale acestui domeniu de cercetare, dar și prin numele importante pe care le reunește, volumul editat de Camelia Crăciun, ea însăși o voce importantă în domeniul recuperării și valorificării culturii evreiești în spațiul românesc, se impune ca o lucrare de referință pentru cercetătorii, studenții și toți cei interesați de studiile iudaice din România.

Mihaela Gligor

Raluca Boboc, *Reprezentări ale corpului în imaginarul biblic. Cartea Proverbelor*, Oradea, Edit. Ratio et Revelatio, 2015, 290 p., ISBN: 978-606-8680-26-2.

Imaginarul biblic a constituit, de foarte multe ori, punctul de plecare pentru cercetări academice sau căutări de ordin personal. Lucrarea Ralucai Boboc, *Reprezentări ale corpului în imaginarul biblic. Cartea Proverbelor*, se înscrie, cu succes, în ambele descrieri.

Apărut de curând la Edit. Ratio et Revelatio din Oradea, volumul – rezultat al unei cercetări doctorale desfășurate sub îndrumarea profesorului Lucian Boia la Universitatea din București – se situează, așa cum menționează prof. Madeea Axinciuc (de altfel membră în comisia de doctorat) în *Prefață*, „tematic și metodologic, la confluența mai multor domenii și arii de cercetare, combinând cu originalitate, minuțiozitate și rigoare demersuri și instrumente ce țin de istoria ideilor, filologie, studii biblice, studii iudaice, teologie, antropologie, filosofie și hermeneutică”.

Demersul Ralucai Boboc dezvăluie abilități aparte de înțelegere a textului biblic și, dincolo de aceasta, de comunicare academică și literară, deopotrivă. Cartea este, așa cum autoarea însăși ne-o spune, o călătorie hermeneutică. „Iar în spatele unei călătorii hermeneutice a cărei țintă declarată a fost recuperarea imaginii corpului la vechii evrei, am urmărit și contactul susținut și nemijlocit cu unul din marile tratate de înțelepciune ale lumii” (p. 19).

Structurat în patru capitole mari, volumul *Reprezentări ale corpului în imaginarul biblic. Cartea Proverbelor* este, în fapt, o deschidere către o lectură în cheie cognitivă. Drumul parcurs de autoare este unul cu totul deosebit: căutând înțelepciunea, găsește corpul; acordând prioritate corpului, găsește înțelepciunea. Esența omului este deconstruită în amănunt. Nu se are în vedere doar împărțirea clasică în trup și suflet, ci sunt atent analizate zecile de elemente ale corpului atomizat și, foarte important, conjuncțiile sale cu înțelepciunea.

Metafora și limbajul metaforic sunt elemente substanțiale ale analizei propuse de Raluca Boboc. Iar direcțiile, etapele și modurile de a gândi corpul – și dincolo de el, sufletul – sunt elemente esențiale ale analizei structurate, cu acribie, într-o rețea de explicații complexe. Fenomenologia, imaginarul, reperatele patristice, elementele de filosofie platonice sau cartesiană – iată doar câteva dintre instrumentele de lucru folosite în explicarea cognitivă a înțelepciunii *Cărții Proverbelor* și a hermeneuticii corporale în imaginarul biblic.

Volumul este un instrument util pentru aceia interesați de complexitatea discursului biblic și de metaforele ascunse în înțelepciunea *Cărții Proverbelor*. Dincolo de aceasta, volumul *Reprezentări ale corpului în imaginarul biblic. Cartea Proverbelor* invită la introspecție și cercetare amănunțită a dualismului religios, a gnozei și a mitologiei, sugerând un posibil răspuns la problema dimensiunii dialectice a cunoașterii.

Mihaela Gligor

Lucian Nastasă, *Intellectualii din România. Configurații culturale: Studii și documente*, Cluj-Napoca, Edit. Mega, 2014, 298 p., ISBN: 978-606-543-550-6.

Spațiul academic din România – indiferent de epocă – a oferit, mereu, materia primă pentru diferite studii și cercetări de natură personală sau științifică. Volumul semnat de Lucian Nastasă, *Intellectualii din România. Configurații culturale: Studii și documente*, recent apărut la Edit. clujeană Mega, face același lucru. Însă, mai mult decât în alte volume, interesul personal este dublat și întărit aici de o cercetare științifică riguroasă, autorul îmbinând cu succes opiniile personale cu documentele de arhivă, rezultatul fiind un volum absolut necesar oricărui cercetător interesat de configurațiile culturale și personalitățile ce au schimbat peisajul intelectual al epocii în care au trăit.

Rezultat al unui proiect de cercetare derulat pe mai mulți ani, volumul reprezintă o radiografie a intelectualului român și a rolului acestuia în societatea românească. Este vorba despre acel intelectual care „presupune din capul locului angajament, atitudine activă și beneficia în fața multilelor și complexelor probleme ale vieții individuale și sociale”, așa cum mărturisește autorul în *Cuvântul înainte*.

Volumul este structurat în 11 capitole, fiecare dedicat unei personalități marcante a culturii române sau unei teme importante pentru recuperarea unei epoci anume. Un interesant studiu despre Vasile Pârvan deschide volumul și accentuează asupra termenilor „munca și datoria”, adică „cele două noțiuni ce se conjugă la Pârvan ca șansă a salvării spirituale” (p. 19). Autorul insistă, de asemenea, asupra faptului că „universitarul nu se limita în epocă doar la activitățile cultural-creative, ci mai mult, era un formator organizat, care își exercita influența și distribuia cunoștințe unui public potențial a intra în categoria intelectualilor” (p. 24-25). Figura intelectualului ca deschizător de drumuri și creator de lume este, de fapt, firul roșu al acestui volum.

Urmând același tipar, studiile ce urmează surprind diferite momente din dezvoltarea intelectuală a întregii națiuni (*Frontierele spirituale și avatarurile Marii Uniri*), aspecte ce, aparent, nu-și au locul în această lume (*Intelectualii și violența*), exemplificări clare ale unor evenimente ce au creionat o întreagă epocă (polemica dintre Ștefan Zeletin și Gheorghe I. Brătianu; N. Iorga în apărarea lui Ovid Densusianu; Dan Barbilian și mișcarea legionară; Blaga și „oratoria găunoasă” a lui Marin Ștefănescu și altele) sau analize ale unor evenimente ce au marcat destinele celor direct implicați (Asasinarea lui Iorga și mediul universitar; Miklós Bánffy și avatarurile singurătății la Cluj; Zevedei Barbu și iluzia diplomației românești comuniste).

Anexe importante – transcrierea unor scrisori provenind din diferite arhive – completează și întregesc toate aceste subiecte, conferind, în același timp, o importantă valoare documentară volumului. De asemenea, bibliografia folosită pentru fiecare studiu în parte și notele explicative sunt instrumente de folos pentru cei direct interesați de istoria intelectualității române și de evoluția cercetărilor științifice în acest sens. Un *Indice* de nume foarte important încheie cu succes volumul și îl transformă, astfel, într-un instrument de lucru util cercetătorilor cu interese în această arie, a recuperării intelectualilor sau a epocii în care aceștia au trăit și creat.

Prin acest nou volum de studii – *Intelectualii din România. Configurații culturale: Studii și documente* – Lucian Nastasă își reconfirmă statutul de cercetător serios al mediului academic și cultural român, iar analizele sale documentate, dedicate intelectualilor – și, în special, universitarilor – români sunt luate ca punct de plecare în viitoare cercetări științifice.

Mihaela Gligor

Monica Albu & Petru Derevenco (coord.), *Stres, stres ocupațional și burnout*, Cluj-Napoca: Edit. Argonaut, 2015, 170 p., ISBN 978-973-109-602-5.

Termenul de *stres*, a cărui semnificație originară a fost *adversitate, dificultate, suferință*, a fost utilizat mai ales în inginerie și a desemnat forța sau presiunea care deformează corpurile. Această interpretare prin care stresul era asimilat cu cerințele externe care exercită presiuni asupra organismului a persistat până în secolul al XIX-lea, când termenul a fost preluat de științele biologice. Cel care a consacrat însă conceptul de stres a fost endocrinologul canadian Hans Selye în lucrările referitoare la fenomenul adaptării pe plan biologic, psihologic, medical, semnificând atât factorii agresogeni – stresori –, cât și modalitatea nespecifică prin care organismul răspunde la agresiune. De atunci au apărut numeroase lucrări pe plan internațional dedicate studierii stresului și efectelor sale asupra persoanei și a societății în general.

Conferențiar doctor Monica Albu – cercetător științific I al Academiei Române – Filiala Cluj-Napoca, Departamentul de Cercetări Socio-Umane, cu o bogată experiență în construirea instrumentelor de evaluare în psihologie și a utilizării metodelor de evaluare a datelor în cadrul cercetărilor în domeniul psihologiei – și profesor doctor docent Petru Derevenco – doctor în științe medicale, medic primar, cercetător, membru de onoare al Academiei de Științe Medicale din România, fondator al unei școli unice în România a medicinei stresului, stresologiei și adaptologiei -, dețin o experiență îndelungată în domeniul cercetării, concretizată în numeroase cărți, articole și studii în domeniul psihologiei. În această calitate, au avut ocazia să observe interesul crescut asupra consecințelor stresului atât în rândul experților, cât și în al populației în general, iar, prin mijlocirea volumului pe care cei doi autori îl coordonează, *Stres, stres ocupațional și burnout*, își propun să

prezintă tuturor celor interesați, specialiști sau viitori specialiști în domeniul stresului, o sinteză a informațiilor extrase din cărțile și articolele literaturii de specialitate.

În primul capitol, Petru Derevenco consemnează, așa cum însuși afirmă în partea introductivă, aspectele principale în psihofiziologia și patologia stresului, cu accent pe orientările actuale, precum adaptologia. Ne sunt prezentate apoi, utilizând bogate referințe bibliografice, mecanismele implicate în stres, tipurile de stres, exemplificate prin două forme: stresul urban și stresul aculturativ, efectele stresului oxidativ și implicațiile sale în efortul fizic, precum și relațiile reciproce dintre sistemul imun și stres și aspecte privind problematica interrelațiilor dintre factorii genetici și stres. O parte a acestui prim capitol este dedicată sindromului dereglărilor posttraumatice de stres (PTSD), ca formă distinctă a maladaptării, ce prezintă în societatea contemporană o incidență crescută, cu trimitere la bogata literatură recentă consacrată stresului posttraumatic. Autorul ne oferă o expunere a principiilor generale de prevenire și combatere a stresului, exemplificând și această problematică prin publicații recente, atrăgând, de asemenea, atenția asupra pericolului real pe care îl reprezintă derapajul de la cercetarea științifică și metodologia cercetării, care duce la pseudoștiință, la idei și opinii eronate, însă, deseori, acceptate de largi părți ale populației, în special privind valoarea unor procedee terapeutice recomandate în stres. La final de capitol, ne este prezentată o amplă listă bibliografică în susținerea sintezei oferite de acest prim capitol, cuprinzând informațiile valorificate prin cărți și articole despre stres obținute în peste 20 de ani de activitate de către autor, singur sau împreună cu diferiți colaboratori, precum și alte numeroase cărți și articole recente ale literaturii de specialitate.

În cel de-al doilea capitol al volumului, același autor, ne introduce în actualitatea stresului ocupațional, sub diversele sale aspecte. După o succintă prezentare a modelelor stresului ocupațional și a percepției asupra muncii și stresului în societatea noastră, ne este oferită o incursiune în sfera stresului ocupațional al câtorva categorii profesionale, cum sunt profesorii din învățământul secundar, persoanele care desfășoară muncă la calculator, personalul medico-sanitar și unele persoane care dețin job-uri atipice: job pe termen fix, muncă la domiciliu, programe diferențiate sau telemuncă. Sunt abordate și aspectele privind patologia ocupațională, prin tulburări cu o incidență considerabilă asupra stării de sănătate a persoanei, în special, oboseala în cursul muncilor profesionale, burnout-ul profesional, hărțuirea psihologică la locul de muncă sau mobbing-ul. Și acest capitol conține la finalul său o vastă listă bibliografică, cuprinzând cărți și articole semnate atât de autorul său, cât și de numeroși specialiști din țară și din plan internațional.

O problematică actuală și de deosebit interes, datorită incidenței și implicațiilor sale, este cea a burnout-ului, motiv pentru care Petru Derevenco îi consacră întreg capitolul următor. Cititorul este familiarizat cu istoricul și definițiile acestui concept, caracteristicile și consecințele sale, metodele de evaluare și gestionare a sa, iar un subcapitol distinct prezintă această formă de reacție la stres tradusă prin epuizare mentală ca o consecință a supraîncărcării profesionale la două categorii profesionale vulnerabile: personalul medico-sanitar și sportivii.

Capitolul al patrulea, *Aplicații ale tehnologiilor moderne de tip realitate virtuală și robotică în psihologia clinică și psihoterapie* este semnat de un colectiv de cercetători și cadre didactice de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca: Alina S. Rusu, Aurora Szentagotai, David I. Opreș, Oana A. Gavița, Silviu A. Matu, Liuba D. Oniujec, Daniel David. Autorii pornesc de la prezentarea unei noi direcții de intervenție în domeniul psihoterapiei, a unor noi strategii de evaluare utilizând tehnologii de tip realitate virtuală și robotică, care au avantajul de a oferi psihoterapeutului posibilitatea observării manifestărilor emoționale, comportamentale, cognitive și fiziologice ale subiectului într-un mediu apropiat celui real, cu un control crescut și cu eliminarea variabilelor confundate. Cititorul este familiarizat cu acest concept al realității virtuale și cu aplicațiile sale dezvoltate până în prezent în psihodiagnostic și evaluare psihologică, în psihoterapie, în reabilitare. De interes este și prezentarea unor contribuții proprii ale autorilor acestui capitol în domeniul psihoterapiei prin realitate virtuală, concretizate în *Platforma de roboterapie și psihoterapie prin realitate virtuală PsyTech – Matrix*, fiind și descrise ilustrativ câteva aplicații utilizate în cadrul acestui laborator. Un subcapitol distinct îl constituie cel referitor la robopsihologie, la integrarea roboților în diferitele etape ale procesului terapeutic, ca asistenți terapeutici, precum și la prezentarea contribuțiilor proprii ale autorilor acestui capitol în domeniul terapiei asistate de roboți de tip animal

în cadrul Laboratorului de Roboterie al Catedrei de Psihologie Clinică și Psihoterapie a Universității „Babeș-Bolyai”.

Deoarece, așa cum însăși autoarea celui de-al cincilea capitol, Monica Albu, ne spune, majoritatea instrumentelor psihologice care evaluează stresul utilizate în România nu au fost analizate din punctul de vedere al proprietăților psihometrice, această secțiune a cărții are scopul de a oferi celor interesați să realizeze cercetări în domeniul stresului o serie de chestionare construite ori adaptate în țara noastră pe eșantioane mari și verificate sub aspectul validității și al fidelității prin mai multe metode. Cititorului îi sunt prezentate mai întâi tipurile de instrumente de evaluare psihologică utilizate în general în cercetarea stresului și unele aspecte teoretice privind tulburarea de stres posttraumatic, mecanismele de coping și mecanismele de apărare psihică, strategiile de reglare cognitiv-emoțională, strategiile de coping comportamental și toleranța la stres. Instrumentele de evaluare psihologică cuprinse aici sunt descrise fiecare în parte, într-un mod concis și clar, având notate titluri ale lucrărilor sau adrese ale unor site-uri unde pot fi obținute mai multe informații asupra lor, aceste instrumente fiind grupate în trei categorii, prezentate în trei subcapitole distincte: *Instrumente pentru evaluarea stresorilor și/sau a stresului subiectiv*, *Instrumente pentru evaluarea stresului posttraumatic*, *Instrumente pentru evaluarea adaptării la stres*.

Prin conținutul și structura sa, *Stres, stres ocupațional și burnout* se recomandă într-adevăr ca o provocare și un instrument util pentru cititorii care dețin cunoștințe de bază în psihologie și medicină și, în același timp, ca o sinteză, cu o bogată fundamentare în literatura de specialitate recentă cu privire la domeniul stresului.

Carina Herbei

Henri H. Stahl, *Epistolar monografist*. Din arhiva de scrisori a lui H. H. Stahl, ediție de Zoltán Rostás, București, Editura Paideia, 2015, 227 p., ISBN: 978-606-748-103-7.

Profesorul Zoltán Rostás este, fără îndoială, unul dintre cei mai pasionați și mai avizați cercetători ai Școlii sociologice gustiene și, în mod cert, omul cel mai implicat în activitatea de revalorificare a activității acestei importante grupări sociologice, precum și a personalităților afiliate acesteia. Autor al unor lucrări de maximă importanță pentru cunoașterea mișcării sociologice românești interbelice și, mai nou, inițiator al unei platforme de internet – Cooperativa G – care are ca scop „popularizarea” în mediul virtual a cercetărilor de istorie socială și istorie orală dedicate acesteia, ai cărei contributory principali sunt colaboratorii săi (grupați în jurul său precum odinioară monografiștii în jurul profesorului Gusti), Zoltán Rostás propune de această dată spre lectură celor interesați de acest fenomen un *Epistolar monografist*, alcătuit pe baza arhivei de scrisori a lui Henri H. Stahl, membru marcant al Școlii.

Epistolarul cuprinde 112 scrisori, majoritatea lor covârșitoare (103 piese) constituind-o scrisorile „primite de la colegi și de la persoane neaparținând școlii gustiene” (p. 7), din țară sau din străinătate. Grupul „corespondenților” lui H. H. Stahl cuprinde 34 de persoane, contribuția acestora la constituirea arhivei de scrisori fiind, desigur, inegală. Din acest grup se detașează, în primul rând, corespondența primită de la profesorul Dimitrie Gusti (30 piese), din care reiese rolul important pe care i-l acorda acesta lui Stahl în cadrul Școlii monografice. Alți corespondenți mai asidui sunt monografiștii Traian Herseni (13 piese) și Octavian Neamțu (8 piese), etnologii Ion Diaconu (4 piese) și Valeriu Butură (3 piese) sau geograful Victor Tufescu (4 piese). Dintre corespondenții străini se detașează Philip Mosely (10 piese), sociolog american care a avut legături strânse cu D. Gusti și colaboratorii acestuia.

Acest epistolar, care are o valoare incontestabilă pentru cunoașterea activității și preocupărilor lui H. H. Stahl, precum și a corespondenților săi, dintr-un anumit segment temporal, îi oferă lui Zoltán Rostás un bun prilej pentru a contura „portretul din tinerețe al profesorului Stahl” (p. 7), pentru a creiona activitatea sa de până la momentul marginalizării sociologiei și a școlii gustiene din 1948. Demersul lui Zoltán Rostás depășește alte studii consacrate lui H. H. Stahl prin tentativa, încununată de succes, de a oferi o perspectivă sintetică asupra vieții și activității acestuia. Este îndreptățit Zoltán

Rostás să realizeze un asemenea studiu? Credem că da, având în vedere nivelul de cunoaștere a școlii monografice la care a ajuns (dovadă fiind volumele consacrate acesteia), dar și, mai ales, interviurile realizate cu H. H. Stahl în anii '80 ai secolului trecut (Zoltán Rostás, *Monografia ca utopie: Interviuri cu Henri H. Stahl*, București, Edit. Paideia, 2000), prin care a avut acces la informații inedite cu privire la viața și activitatea acestuia, pe care le-a completat și cu cele cuprinse în corespondența sa.

Intitulat *Henri H. Stahl și școala gustiană*, studiul introductiv al *Epistolarului* prezintă cititorului evoluția științifică a lui Stahl în climatul intelectual al Școlii sociologice conduse de D. Gusti, dar și rolul său în activitatea și performanțele acesteia. Într-o primă secvență a studiului, *Găsirea vocației*, este trecută în revistă activitatea desfășurată în cadrul campaniilor monografice, începând cu cea de la Rușeu din 1926, în care Stahl „i-a atras atenția lui Gusti atât prin talentul său de metodolog al cercetării colective, cât și prin preocupările sale de istorie socială” (p. 11), atribute definitorii pentru întreaga sa activitate monografică. Dincolo de preocupările personale de istorie socială, culminând în monumentală lucrare dedicată Nerejului, H. H. Stahl s-a remarcat și prin efortul de a da consistență metodologică cercetării de teren, demers materializat în lucrarea *Tehnica monografiei sociologice*, considerată de autorul ei „una din primele tehnici redactate pentru cercetări de teren din literatura universală” (p. 17). Într-o a doua secvență a studiului, „portretul intelectual” al lui H. H. Stahl este completat cu referiri la implicarea sa în activitățile extramonografice din cadrul Școlii gustiene: a) modul în care s-a implicat în „criza monografiei”, declanșată, între altele, de problemele apărute în cadrul „primei campanii de redactare” de la Făgăraș, organizată la inițiativa lui (raportul dintre munca individuală și munca colectivă în cadrul campaniilor monografice); b) implicarea în activitatea de reorganizare a Fundației Culturale Regale „Principele Carol”, după preluarea acesteia de către D. Gusti, și de organizare a echipelor studențești în vederea muncii culturale la sate. „În acest context, notează Z. Rostás, Stahl se ocupa mai mult de pregătirea unor materiale ajutoare pentru echipieri și în primul rând de editarea «Curierului echipelor studențești» și a unor publicații pentru uzul echipelor și căminelor culturale” (p. 28), între care de mare importanță a fost *Tehnica monografiei sociologice*, lucrare deosebit de apreciată în presa culturală a vremii; c) implicarea în înființarea Muzeului Satului și în organizarea unor expoziții; d) pregătirea participării românești la Congresul Internațional de Sociologie care urma să se desfășoare la București; e) implicarea în organizarea Serviciului Social; f) activitatea ulterioară suspendării Serviciului Social (retragerea din viața publică în timpul regimului legionar, activitatea la Institutul Central de Statistică, activitatea didactică din cadrul Seminarului de sociologie, activitatea de valorificare a cercetărilor monografice).

Prin studiul introductiv la volumul *Epistolar monografist*, Zoltán Rostás creionează cu claritate traseul intelectual parcurs de către unul dintre cei mai marcanți colaboratori ai profesorului D. Gusti pe terenul cercetării monografice, Henri H. Stahl, ale cărui activitate și operă n-au fost frânte, din fericire, de instaurarea regimului comunist. Faptul că a fost contemporan noilor generații de sociologi apărute după reintegrarea sociologiei în viața cultural-științifică românească constituie, probabil, motivul absenței din literatura noastră a unor analize mai consistente a contribuțiilor sale la dezvoltarea acestei discipline. Acest studiu constituie un bun început în acest sens, Zoltán Rostás fiind în măsură să ne ofere și o așteptată și necesară lucrare monografică asupra vieții și activității lui Henri H. Stahl.

Andrei Negru